

Klimautvalget Ung

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 - Innledning	3
1.1 Hilsen fra Klimautvalget Ung	3
1.2 Hvem har laget rapporten?	4
Kapittel 2 - Prosess	4
2.1 Oppdrag og mandat	4
2.2 Ressursgruppe	7
2.3 Workshops	9
Kapittel 3 - Resultater	11
3.1 Forventninger	11
3.2 Bekymringer	14
3.3 Tre viktige ting	15
3.4 Én viktig ting	17
3.5 Prioriteringer	19
3.6 Dilemma	20
3.7 Råd til de som bestemmer	22
Kapittel 4 - Betraktninger og anbefalinger fra Klimautvalget Ung	24
4.1 Særlig viktige hensyn for barne- og ungdomsorganisasjonene	24
Sluttnoter	29

1. Innledning

1.1 Hilsen fra Klimautvalget Ung

I flere tiår har vi visst at det må tas radikale grep for å løse klima- og miljøkrisen. De stadig økende klimagassutslippene fra livene vi lever, vil påvirke vær, vind, havnivå, natur og miljø i negativ retning. Vi står i fare for å miste dyrearter, ødelegge økosystemer og miste mye av livsgrunnlaget på jorda dersom vi ikke tar grep. Det er ingen tvil om at klimakrisen vil påvirke alle, og i særlig stor grad oss som er unge i dag. Vi er de som skal leve lengst med konsekvensene av dagens beslutninger, enten de er mer eller mindre gode.

Mange unge er allerede aktivt engasjert i klimasaken og snakker om klimapolitikk på en måte som andre kanskje ikke forstår. Diskusjonene blir fort kompliserte, med ord og regnestykker som er vanskelig å forstå med mindre man har jobbet med klimapolitikk lenge. I denne rapporten har vi snakket med barne- og ungdomsorganisasjonene som holder på med andre ting enn klima og miljø; enten det er studentpolitikk, friluftsliv, speiding eller livssynbaserte aktiviteter. Vi har jobbet for å få fram stemmene til barn og unge som ikke aktivt har engasjert seg i klimakampen, men som i like stor grad blir påvirket av endringene vi står overfor for å nå klimamålene vi har satt oss.

Vi vet at mange kjenner på uro eller apati i møte med klimaspørsmål, og opplever at det ikke gjøres nok eller at det som gjøres går altfor sakte. I rapporten kan du se at mange uttrykker bekymringer og frykter at vi ikke klarer å nå klimamålene vi har blitt enige om i internasjonale avtaler. Flere av oss har streiket for klimaet for å sette saken på dagsorden.

Det er i underkant av 7 år til vi skal ha kuttet 55% av utslippene i Norge. Om 27 år skal vi ha kuttet 90-95% av utslippene vi har i dag. Det er store kutt og ganske liten tid. Tiden til å gjøre små grep er rett og slett ikke lang nok. Derfor er vi ekstra tydelig på at å gjøre små grep over lengre tid er en løsning som forutsetter at vi har bedre tid enn det vi har. Vi må rett og slett prioritere hardere enn det som er behagelig.

Vi risikerer at vi for første gang står igjen med en generasjon unge som får lavere levestandard enn tidligere generasjoner. Hvis det ikke gjøres nok av de som er voksne nå, er det vi som kjenner de framtidige konsekvensene aller mest på kroppen.

Vi håper at vi gjennom denne rapporten har bidratt til å skape engasjement hos barn og unge som kanskje ikke har klimasaken som sin øverste prioritet i hverdagen. I tillegg håper vi denne medvirkningsprosessen kan bidra til mindre klimaangst og redsel. Å bli lyttet til og hørt på en meningsfull måte kan skape tryggheten vi unge trenger mot en uforutsigbar fremtid.

Vi er glade og takknemlige for å få skrive og levere denne rapporten og forventer at våre innspill blir lyttet til. Vi mener at det er helt nødvendig at klimapolitikken i stor grad tar hensyn til nettopp oss som må leve lengst med konsekvensene.

1.2 Hvem har laget rapporten?

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU)

LNU er en paraplyorganisasjon for frivillige og demokratiske barne- og ungdomsorganisasjoner i Norge. LNU's mål er at barn og unge skal kunne engasjere seg i frivillige og demokratiske fellesskap og ha innflytelse på samfunnet rundt seg. Derfor arbeider LNU for at barne- og ungdomsorganisasjonene skal kunne realisere sine formål og for å fremme deres felles interesser. LNU består i dag av over 100 landsdekkende organisasjoner som til sammen representerer mer enn 600.000 medlemskap.

Klimautvalget Ung

Klimautvalget Ung er en ressursgruppe sammensatt av organisasjoner som er medlemmer i Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Gruppen har bestått av:

Thea Tuset

– Organisasjon for norske fagskolestudenter

Sofie Gilstedt Odberg

- Norges Bygdeungdomslag

Anam Amer

- Røde Kors Ungdom

Hannah Baarøy

- Elevorganisasjonen

Ingrid Theminda Larsen

– KFUK-KFUM-speiderne

Silje Brekke Bakken og Karoline Steen Nylander har fungert som sekretariat for Klimautvalget Ung.

2. Prosess

I dette kapitlet redegjør vi for medvirkningsprosessene som danner grunnlaget for denne rapporten. Kapitlet gir en oversikt over bakgrunn for oppdraget LNU har utført for Klimautvalget 2050, metoder og begrunnelser for valgene som ble tatt underveis i prosessen.

1. Avklaring med oppdragsgiver
2. Rekruttering
3. Opplæring
4. Forankring og innhenting av innspill
5. Systematisere innspill
6. Ferdig rapport

2.1 Oppdrag og mandat

Våren 2022 ble Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) kontaktet av sekretariatet for Klimautvalget 2050 med forespørsel om å jobbe videre sammen for å hente innspill fra barn og unge i forbindelse med utviklingen av en NOU-rapport som skal utrede hvilke veivalg Norge står overfor for å nå målet om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050.

Rammebetingelser

Sekretariatet til Klimautvalget 2050 og LNU jobbet sammen fram rammebetingelsene for innhenting av innspill fra LNU's medlemsorganisasjoner.

Ønskede utfall av å engasjere barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom LNU i utvalgets arbeid var:

- En skriftlig rapport om syn og tilrådninger fra barne- og ungdomsorganisasjoner til Klimautvalget 2050, basert på Klimautvalgets «innspillsunderlag».

- Mulighet for å få disse syn og tilrådninger presentert for utvalget på et utvalgsmøte.

- Spre informasjon om utvalgets arbeid til LNUs medlemsorganisasjoner.

- Bidra til å senke terskelen for innspill til utvalget fra barne- og ungdomsorganisasjoner på generelt grunnlag.

Føringer fra Klimautvalget 2050 til LNUs arbeid med prosessen:

- Kostnadene ved prosessen skal ikke overstige 200.000 ekskl mva. Dette skal dekke alle kostnader; både ressursbruk i LNU og kostnader som reise, overnatting mv knyttet til selve innspillsprosessen.

- LNU skal engasjere 15-20 av sine medlemsorganisasjoner for å samle innspill og refleksjoner.

- Grunnlaget for prosessen skal være utvalgets «innspillsunderlag» som offentliggjøres 20. juni 2022.

- De organisasjonene som inviteres til prosessen skal speile bredden av LNUs medlemsorganisasjoner.

- Det skal vektlegges å inkludere organisasjoner som ikke i utgangspunktet har klima og miljø som sitt hovedfokus.

- LNU er ansvarlig for at det produseres en skriftlig rapport om syn og tilrådninger fra *barne- og ungdomsorganisasjoner til Klimautvalget 2050, basert på Klimautvalgets «innspillsunderlag»*.

- *Den skriftlige rapporten trenger ikke være omforent mellom organisasjonene som deltar i prosessen, og kan ved behov reflektere ulike syn.*

- *LNU står fritt til å anbefale egnet prosess for de inviterte organisasjonene (fysiske møter, lengde på møtene osv) innenfor prosjektets finansielle ramme.*

- *Sekretariatet for Klimautvalget 2050 skal holdes orientert om oppsettet for prosessen og hvilke organisasjoner som inviteres til å delta.*

- *Sekretariatet for Klimautvalget 2050 skal holdes orientert om gjennomføring av prosessen.*

- *Sekretariatet kan stille som innleder for LNU ved behov.*

Mål og medvirkningsrom

Klimautvalget 2050s hovedoppgave er «å gjøre ei heilskapleg utgreiing av dei vegvala Noreg står overfor for å nå klimamålet i 2050, og vise korleis Noreg kan bli eit lågutsleppssamfunn i 2050, på ein mest mogleg kostnadseffektiv måte, med effektiv ressursbruk og eit konkurransedyktig næringsliv. Denne omstillinga må også medverke til ei utvikling som sikrar naturmangfaldet og eit berekraftig velferdssamfunn. Utvalet skal vurde- re måloppnåing og nytte i høve til den samfunnsøkonomiske kostnaden¹.»

Målet med å gjennomføre medvirkningsarbeidet var å gi et bredt utvalg av barn og unge mulighet til å komme med sine innspill til Klimautvalget 2050. Barns rett til å bli hørt i saker som angår dem, er slått fast i Barnekonvensjonens artikkel 12.²Klima- og miljø er et tema mange unge er svært opptatt av, og som både angår barn og unge i dag og i framtiden. Å innhente innspill fra barne- og ungdomsorganisasjoner sikrer oppfyl- lelsen av barns rett til å bli hørt i utredningsarbei- det til Klimautvalget 2050.

Et viktig poeng for LNU har vært å definere medvirkningsrommet når en egen ressursgrup- pe med ungdom skulle settes ned for å medvir- ke. I tråd med LNUs prinsipper for reell og me- ningsfull medvirkning³, har det blitt brukt tid på å identifisere hva Klimautvalget 2050 allerede har diskutert og hvor det er særlig ønskelig med inn- spill og synspunkter fra unge. Å definere medvir- kningsrommet før prosessen ble igangsatt, har bidratt til å styrke prosessdesignet og hjulpet i utviklingen av materiell og workshopformat. Det har også bidratt til at oppdragsgiver har måttet ta tydelig stilling til hvorfor de legger opp til med- virkning fra unge, samt hvordan de skal stå til ansvar for bruk av innspillene i etterkant av med- virkningsprosessen.

Mandat

Etter en lengre runde hvor LNU og Klimautvalget 2050 hadde definert medvirkningsrommet for prosessen, behandlet Arbeidsutvalget i LNU et forslag til mandat, som deretter ble godkjent av Klimautvalgets sekretariat. Mandatet la grunnlag for rekruttering til ressursgruppa med medlemsorganisasjoner i LNU.

Klimautvalget ung

Klimautvalget 2050 skal utrede hvilke veivalg Norge står overfor for å nå målet om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Utvalget skal levere en NOU-rapport (Norges offentlige utredninger) innen 1. november 2023, og har i den forbindelse satt i gang et større medvirkningsarbeid for å få innspill fra barne- og ungdomsorganisasjonene.

LNU skal på oppdrag fra Klimautvalget lage en rapport med medlemsorganisasjonenes syn på innspillsgrunnlaget til Klimautvalget 2050. Arbeidet gjennomføres av en prosjektgruppe kalt Klima-utvalget Ung.

Organisering

Klimautvalget Ung (utvalget) består av 7 medlemmer som til sammen representerer en bredde av LNUs medlemsorganisasjoner. Organisasjonene som er representert skal helst ikke ha klima og/eller miljø som en del av sin kjernevirksomhet. LNU er sekretær for utvalget, og har ansvar for praktisk gjennomføring av møter.

Utvalget velger selv en leder. Leder av utvalget og LNUs kontaktperson har ansvar for kommunikasjon mellom møtene i utvalget.

Det avholdes 4 møter i utvalget gjennom høsten 2022. Hvert medlem honoreres med 1500 kr. per samling. Leder av utvalget honoreres med 2500 kr. per møte. Det er forventet at medlemmene deltar på alle møtene. Dersom et medlem er forhindret fra å delta, har medlemmet selv ansvar for å sende en vara fra organisasjonen de representerer, og at denne varaen er orientert om utvalgets arbeid.

Utvalgets arbeid

Utvalget har to overordnede oppgaver. Den ene er å samle innspill fra barne- og ungdomsfrivilligheten. Den andre oppgaven er å forfatte en rapport som leveres til Klimautvalget 2050.

Utvalget skal:

Kontakte, og avtale verksteder med, LNUs medlemsorganisasjoner

Gjennomføre verksteder med 20-30 ulike grupper barn og unge

Sammenfatte innspill fra verkstedene

Skrive en rapport basert på innspill fra medlemsorganisasjonene

Bidra til å spre rapporten i sine nettverk

Gjennomføre en evaluering av prosessen

Utvalgets arbeid skal gjennomføres fra september 2022-januar 2023. Det kan medfølge noe frivillig etterarbeid fra februar-juni 2023 knyttet til kommunikasjon av resultater i rapporten (forespørsler om presentasjoner/foredrag osv.).

2.2 Ressursgruppe

Rekruttering

LNU la ut en utlysningstekst på egne nettsider i august 2022, med ambisjon om å ha en ressursgruppe på plass i slutten av september. I tråd med Klimautvalget oppdrag, hadde LNU medlemsorganisasjoner med klima- og miljø som kjerneområde, ikke anledning til å delta i ressursgruppa. Det ble av sekretariatet til Klimautvalget vurdert som at barne- og ungdomsorganisasjoner som allerede jobber med klima og miljø ville bruke de etablerte kanalene for påvirkning, og de åpne høringsrundene utvalget vil ha. Denne begrensningen har i stor grad påvirket metode og rapportens innhold, og er en annerledes måte å jobbe på enn det LNU vanligvis gjør.

Organisasjonene vi ønsket å rekruttere til ressursgruppa, så i liten grad relevansen av å delta, og det ble raskt behov for å kontakte hver enkelt organisasjon med en invitasjon som spesifikt framhevet sammenhengen mellom organisasjonens formål og framtidens klimapolitikk og tiltak for å bli et lavutslipssamfunn. Det var en ressurskrevende jobb både fordi organisasjonene ikke umiddelbart så relevansen for egen organisasjon, men også fordi barne- og ungdomsorganisasjonene står ovenfor store utfordringer etter pandemien, og flere har kun kapasitet til å prioritere sine egne kjerneområder. Med få ressurser spredt tynt ut i de fleste av LNUs medlemsorganisasjoner, opplevde vi at det var unormalt utfordrende å rekruttere deltakere til ressursgruppa.

LNUs medlemsorganisasjoner speiler en bredde av frivillige og demokratiske medlemsorganisasjoner, og dette ønsket vi skulle reflekteres i en ressursgruppe. Vi ønsket at alle LNU medlemsgrupper skulle være representert. Medlemsgruppene i LNU er som følger:

- **Kultur, friluft og fritid**
- **Livssynsbaserte**
- **Samfunnspolitiske**
- **Student og elev**

Noen av de vi særlig målrettet invitasjoner til og tok kontakt med på telefon, var 4H, Ungdom og Fritid, Norges Bygdeungdomslag, Norsk jeger- og fiskerforbund, Hyperion, Norsk Studentorganisasjon (NSO), Elevorganisasjonen, Organisasjonen for norske fagskolestudenter (ONF), Studentene og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond (SAIH), Pedagogstudentene, KFUK-KFUM-speiderne, Norges Unge Katolikker, Landsorganisasjonen for tverrkirkelig ungdom, Skeiv Ungdom, Changemaker, Noereh, Press – Redd Barna Ungdom, Norges Handikapforbund Ungdom (NHFU), Youth Atlantic Treaty Association (YATA), World Saving Hustle og Røde Kors Ungdom. I tillegg var utlysningen åpen for alle andre medlemmer i LNU.

Sammensetning

Ressursgruppa ble nedsatt av LNU arbeidsutvalg og besto av 7 representanter. Én av representantene måtte trekke seg før første møte. En annen representant måtte trekke seg midt i perioden. Totalt har 5 representanter innhentet og bearbeidet innspill og til slutt produsert den ferdige rapporten. Representantene var alle tillitsvalgte i sine organisasjoner på lokalt eller nasjonalt nivå, og representerte en gruppe med barn og ungdom som har valgt representantene som sin talsperson. Organisasjonene som var representert i arbeidsgruppa, og deltok gjennom hele prosessen var:

Organisasjon for Norske Fagskolestudenter (ONF) er en organisasjon for alle fagskolestudenter i Norge. Organisasjonen er partipolitisk uavhengig og fremmer fagskolestudentenes stemme gjennom politisk påvirkning og informasjonsarbeid. ONF har 33 medlemslag og over 24.700 studentmedlemmer.

KFUK-KFUM-speiderne er en av Norges største kristne barne- og ungdomsorganisasjoner med 11.000 medlemmer fordelt på 250 grupper over hele landet. Organisasjonen tilbyr speidararbeid for barn og ungdom. Målet er å fremme speidararbeid for å hjelpe barn og unge til å utvikle en kristen tro og oppdra dem til ansvarsbevissthet, selvstendighet, samfunnsmessig engasjement, mellomfolkelig forståelse og respekt for naturens verdi.

Elevorganisasjonen er en partipolitisk nøytral interesseorganisasjon som jobber for elever på ungdomsskole, videregående og for lærlingers rettigheter. Det er en organisasjon av, med og for elever med 180 000 medlemmer. Organisasjonen jobber blant annet med elevmedvirkning og samarbeid for en god skole.

Norges Bygdeungdomslag (NBU) jobber for levende bygder. Organisasjonen skaper sosiale møteplasser på bygda, og jobber for at bygda skal være et reelt alternativ når unge velger bosted. NBU mener det er et gode å ha bosetting og næringsliv i hele landet. Organisasjonen har omtrent 6000 medlemmer fordelt på omtrent 100 aktive lokallag.

Røde Kors Ungdom arbeider med humanitære utfordringer gjennom engasjement, demokrati og kunnskap. Organisasjonen har aktivitet direkte med andre unge, driver holdningsskapende arbeid og politisk påvirkning.

Representasjon

Representasjon er et av LNUs fem prinsipper for reell og meningsfull medvirkning. Å representere mer enn sin egen mening er noe barne- og ungdomsorganisasjonene har tradisjon for å ha gode rutiner på. Alle LNUs medlemsorganisasjoner er demokratiske strukturer hvor barn og unge selv velger sine representanter. I prosesser hvor man ikke kan invitere mange enkeltmennesker til å gi innspill samtidig, er dette en særlig nyttig struktur å benytte seg av. Gjennom at barn og unge selv får velge sine representanter, sikrer man stor grad av demokrati og representasjon. I tillegg sikrer man at flere enn de valgte representantenes egen mening blir hørt ved å forvente at representantene løfter diskusjoner og viktige områder for gruppen de representerer. De nevnte fordelene med representasjon gjennom barne- og ungdomsorganisasjonene ivaretas ikke på samme måte hvis enkeltpersoner utpekes av voksne.

I arbeidet med denne rapporten, har ressursgruppa bestått av unge i alderen 18-25 år, og disse har vært nominert til å sitte i gruppa på vegne av sin organisasjon.

Gjennom å etablere en representativ struktur for ressursgruppa, har vi sørget for at representantenes egne innspill er forankret i deres medlemsorganisasjoner. I tillegg har gruppa gjennomført workshoper med ungdom i andre medlemsorganisasjoner for å få inn enda flere innspill.

Møtevirksomhet

Ressursgruppa hadde tre fysiske møter i perioden oktober 2022-januar 2023. Opprinnelig skulle det gjennomføres fire møter, men på grunn av kapasitet og tidsbegrensninger, ble det færre møter. Møtene ble utvidet i tid for å rekke over alt gruppa skulle gå gjennom.

Første møte ble brukt til opplæring i tematikken, gjennomgang av Klimautvalget 2050s arbeid, mandatet til ressursgruppa, planer for ressursgruppas eget arbeid, samt gjennomgang og revidering av workshopformat.

Ettersom Klimautvalget 2050 fastsatte at vi skulle involvere barne- og ungdomsorganisasjoner som ikke hadde jobbet med klima og miljøspørsmål tidligere, ble det brukt mye tid på opplæring av deltakerne i klima-tematikk. Oppstarten av gruppen hadde vært mer effektiv uten dette kravet, men samtidig kan man anta at organisasjonenes kompetanse på klima- og miljøtematikk har økt gjennom denne prosessen, og på den måten gir en positiv effekt for de deltakende organisasjonene.

Andre møte ble brukt til å analysere resultater og diskutere erfaringer fra workshops, kontakte organisasjoner som enda ikke hadde gjennomført workshops, diskutere tematikk som skulle løftes til utvalget og begynne skriveprosessen.

Tredje møte ble brukt til å analysere resultater fra workshops og gjøre siste endringer før rapporten skulle sendes inn.

2.3 Workshops

Behov

Etter å ha besluttet at det skulle settes ned en ressursgruppe for arbeidet, ble det identifisert et behov for å gjennomføre samtaler eller konsultere med flere barn og unge i ulike organisasjoner. Ved å gjennomføre en rekke workshops med medlemmer, lokallag og styrever på ulike nivåer i barne- og ungdomsorganisasjoner, sikret vi at 131 ungdommer fikk uttale seg om viktige aspekter ved Klimautvalgets innspillunderlag.

Den største utfordringen vi hadde når vi skulle utvikle en standardisert og realistisk gjennomførbar workshop, var begrensninger i tid, og hvordan tilgjengeliggjøre et stort sakskompleks uten å forenkle eller utelate viktig informasjon.

I utviklingsfasen ble det gjennomført samtaler og konsultasjon med fagpersoner fra Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet. Vi tok utgangspunkt i metoder og verktøy fra Europarådets manual Compass⁴ og boken Ung medvirkning⁵ før vi valgte format for tematikken som ble tatt opp.

For å utvikle en workshop som kunne gi alle deltakerne forutsetninger for å ha en mening om tematikken, delte vi inn workshopen i to former:

1) Opplæring av deltakere – hvordan sikre at alle forstår dilemma og problemstillinger som tas opp i workshopen?

Deltakerne i workshopene var barn og unge i alderen 13-30 år, som tilhørte organisasjoner med et annet kjerneområde enn klimapolitikk. Vi visste ingenting om deltakernes kunnskapsnivå før workshopene, og måtte ta utgangspunkt i at det ville være behov for å etablere en grunnleggende forståelse av problemstillingene som ligger til grunn for Klimautvalgets arbeid.

2) Innspill fra deltakere – hva mener deltakerne om problemstillingene som tas opp?

Vi ønsket at deltakerne skulle få mene noe om de reelle dilemmaene og vanskelige hensynene som skal veies opp mot hverandre. Det var viktig å finne en balanse mellom konkrete tilbakemeldinger, og mer overordnede innspill om prioriteringer for framtiden.

Utvikling og format

Behovet for opplæring førte til at vi laget en PowerPoint-presentasjon med et ferdig manus som alle i ressursgruppa skulle følge når de gjennomførte workshops (vedlegg 1). I tillegg ble det utviklet et hefte for deltakerne hvor de skulle skrive ned sine innspill til ulike spørsmål og tema (vedlegg 2). Alle spørsmål i heftet ble først grundig introdusert av workshop-leder, etterfulgt av diskusjon i små grupper, og til slutt skriftlig tilbakemelding på post-it-lapper som ble klistret inn i heftene.

Formatet ble i ulike faser testet med flere av LNU-ansatte med kompetanse på ungdomsarbeid og barne- og ungdomsfrivillighet.

Ressursgruppa gjennomgikk selv workshopen i en tidlig fase, og kom med innspill til forbedringer og forslag til tematikk som burde fjernes eller legges til. Etter første møte med ressursgruppa ble workshopsformatet revidert og ferdigstilt. Deretter ble materialet sendt ut for å kunne brukes i workshops med medlemsorganisasjonene. Workshopformatet kan sees i vedlegg 1 og 2.

I tillegg til manus, fikk også ressursgruppa instruksjoner om for- og etterarbeid knyttet til workshopene. Etter gjennomførte workshops fylte fasilitator av workshopen ut et debriefskjema, som skulle fungere som et supplement til materialet vi hentet inn via heftene.

Slik fikk vi også dokumentert noen av de viktige diskusjonene som ikke ble speilet i skriftlige svar. I debriefskjema var det også rom for å fylle ut oppfølgingspunkter dersom noe ikke gikk som planlagt eller deltakere hadde behov for svar på spørsmål eller annen oppfølging i etterkant.

Erfaringer fra workshops

Ressursgruppa erfarte at workshopformatet fungerte godt. Kombinasjonen av å forklare problemstillingene grundig, og at deltakerne fikk snakke i mindre grupper fungerte godt. Når gruppene var store, ble det vanskeligere å plukke opp på detaljene i diskusjonene, og da ble man mer avhengig av at alle gruppene var gode på å skrive ned diskusjonene sine i heftet. Det er mulig at viktige synspunkter og diskusjoner som ble løftet, gikk tapt fordi de ikke ble skrevet ned. Ressursgruppa som gjennomførte workshops gjorde sitt beste for å understreke viktigheten av at diskusjonene også ble nedskrevet på lapper i heftene.

For de fleste av gruppene fungerte det godt å bruke virkemiddel som tegning, og korte kommentarer på lapper. Noen ønsket å uttrykke seg mer språklig, og ikke visuelt, og fikk da mulighet til å skrive direkte inn i heftet.

Hele ressursgruppa hadde erfaringer med at gruppediskusjoner var en god måte å legge opp workshopene på. Det fungerte svært godt at deltakere med ulike meninger måtte jobbe sammen i grupper og prøve å bli enige om hva som var viktigst. Samtidig var det rom for å si at man var uenig hvis man ikke klarte å komme til enighet innad i en gruppe.

Ressursgruppa erfarte også at gruppene var godt balansert, med både folk som hadde mye kunnskap om klima og sterke meninger, samt deltakere som ikke visste så mye om klima. Denne typen sammensetting ga en positiv ekstraeffekt hvor deltakerne lærte av hverandre.

Deler av ressursgruppa var overrasket over hvor lite mange visste om klimasaken, men samtidig erfarte de at mange ble veldig engasjerte når de ble spurt om konkrete problemstillinger.

Diskusjonene førte til mye engasjement, og i flere tilfeller mer engasjement enn forventet

En annen erfaring fra ressursgruppa var at veldig mange var villig til å endre mye i livene sine for å nå klimamålene i 2050.

I tilbakemeldingene vi fikk direkte fra deltakere i workshopene sa flere at de satte stor pris på å bli spurt om tematikken, og at de synes det var veldig viktig å snakke om veivalg for framtidens klimapolitikk.

Fra workshop om lokalsamfunn med en av gruppene som deltok i prosjektet.

3. Resultater

I dette kapittelet kan du lese om resultatene fra workshopene vi gjennomførte. Det ble gjennomført workshops med følgende organisasjoner:

- 4H Norge
- Elevorganisasjonen
- Norges Bygdeungdomslag
- Press - Redd Barna Ungdom
- DNT Ung
- Røde Kors Ungdom
- Norsk Medisinstudentforening
- Organisasjon for Norske Fagskolestudenter
- KFUK-KFUM-speiderne

Totalt deltok 131 barn og unge i alderen 13-30 år.

Kapittelet er delt inn i samme undertema som i heftet vi bruke på alle workshopene. Post-it-lappene som illustrerer denne rapporten, kommer fra workshopene som er holdt.

3.1 Forventninger

Det første spørsmålet vi stilte deltakerne var hva som er den ene tingen de personlig eller som gruppe håper aller mest at har blitt gjort for å løse klimakrisa i 2050.

Underspørsmålene her var:

Hva forventer og håper du?

Hva gleder du deg til at skal skje?

Denne listen gir en fullstendig oversikt over hva gruppene svarte:

- Landbruket er mer miljøvennlig
- Håper at bensin og diesel blir bra for miljøet og at ingen biler slipper ut CO2
- Stabilt vær
- At man fint kan kjøre med bensin eller diesel uten utslipp i 2050
- Mer snø innen 2050
- Mye mindre kjøttproduksjon og mindre matsvinn
- Håper aller mest at vi har utviklet en mer rettferdig fordeling i verden. Som reduserer klimaavtrykket globalt og jevnt.

- Skape generell kunnskap iblant befolkning om miljøutfordringer og hvordan løse de.
- Kutte ut olje- og gassutvinning
- Lillestrøm kildesorterer ikke. De burde det.
- Mer internasjonalt forpliktende avtaler som fører til mer effektiv klimapolitikk
- Aller største håp, Norge og verden ikke avhengig av olje og gass og har utviklet fornybare energikilder som er skånsomme mot natur og klima
- Utfasing av kullindustrien som resultat av et fornybart, selvhjelpende samfunn som gjør at folk ikke er avhengig av å kjøpe fossilt brennstoff
- Alle har blitt enige om at vi trenger å gjøre endringer på alle plan og at folk er endringsvillige
- At vi har stoppet å lete etter olje
- Stoppe oljeletingen og utvinningen
- At Norge slutter med oljeleting og trekker seg fra andre land som tjener penger på olje
- Kaldere vinter
- Mindre trafikk og at flere tar kollektivt
- Mer gjenbruk og mindre import
- Luftrensing og CO2-lagring
- At dyrearter overlever, matproduksjonen i Norge øker
- At man følger anbefalinger og klimamålene
- Økt matberedskap i Norge
- Utnytte ressurser i hvert enkelt land på en bedre måte
- Å erstatte fossil med fornybar
- Redusert import
- Utnytte alt av landarealer og kutte import og eksport
- Mer snø
- Elektriske fly
- Mer snø
- Slutte avskoging av regnskog
- At store private selskaper blir holdt ansvarlig for utslippene
- Mer gjenbruk
- Norge er 80% selvforsynt
- Mer bærekraftig energiforsyning i hele verden
- At klimautslippene er blitt redusert
- At vi slutter å fly mat rundt i hele verden
- Ingen dumping av plast i havet noe sted i verden
- At klimautslippene er blitt redusert
- At vi slutter å fly mat rundt i hele verden
- Ingen dumping av plast i havet noe sted i verden

- Eta norsk mat
- Kutte import av kjøtt og råvarer
- Kutte import
- Kutte import av kjøtt og råvarer
- Ikke bruke plast til alt mulig
- Flere tog
- Mer papp, mindre plast
- Redusere import av mat til Norge og slutt på fast fashion
- Kjøttalternativer som er rimeligere enn kjøtt
- Bærekraftig matproduksjon slik at ingen sulter uavhengig av bosted i verden
- En løsning på energikrisen
- Satsning på teknologi som gjør oss i stand til å leve på samme måten som i dag, men uten CO2- utslipp
- At tiltak som er sagt skal gjennomføres
- El-fly
- At alle land er med på det
- Klimaplan for helsesektoren
- Mer bærekraftig og økologisk landbruk og matproduksjon
- Funnet klare beviser eller forskning på hva som må gjøres for å bedre klimaet og aller helst komme i gang med tiltakene også
- Sammenheng i politikken, hva går tiltak på bekostning av? Kraftig støtte til grønn industri
- Oppgradere gamle eksisterende vannkraftverk
- Håper industrien, bygg og anlegg og produksjon har fått midler/teknologi til å drive sin virksomhet etter klimakravene
- Fiskeindustrien får stramme regler, mer bevaring av dyr og planter,
- Ingen fast fashion, mer fornybar energi, gleder meg til alle resirkulerer og oppfører seg pent
- Gleder meg til man kan resirkulere over alt, store selskap skal ikke få lov til å betale seg klimanøytrale
- Norge har billig, effektiv kollektivtransport og alt av kjøretøy er nullutslipp, at verdenslederne tar det seriøst
- Ingen nye oljefelt, halvere feltene vi har
- Fisjonsenergi og batteriforskning, alternativt atomkraft
- Mindre nedhugging av regnskog
- Ren energi står for mesteparten av forbruket, elektrifisering av transport, freding av biler
- Kutte ut fossildrevne fly
- Avslutte oljeleting eller redusere med 90%
- Bedre avfallshåndtering
- Utbedre kollektivtransport med særlig fokus på tog og lignende, som bybane
- Sluttet å bruke fossile ressurser til unødvendige ting
- Mer kollektivtransport og nesten giftfritt samfunn uten CO2 utslipp
- At verden skal være utslippsfri
- Miljøvennlig matproduksjon
- Jeg håper på tog gjennom Valdres som strekker seg til Gjøvik til Bergen evt. fram på Gol
- Fisjonsenergi
- Jeg forventer at Norge begynner å følge Europa mer. Mindre i media om klimakrise
- At det er normalt og mer attraktivt å velge grønt
- At vi har beholdt parken og gjort plassen mer miljøvennlig
- Beholde alle utrydningstrua dyr
- Kutt ut unødvendig plast! Bedre kollektivtransport for å gi flere mulighet til å utnytte det
- Risikoen for å dø er borte
- Redusere den globale temperaturen under 2 grader-tingen
- Jeg forventer og håper at politikerne har innsett hvor stort problemet er og begynner å gjøre noe med det
- Ny utvikling
- Alle busser går på biogass
- Håper utslipp blir kuttet. Politikere og enkeltmennesker tar grep. Verden fri for krise.
- Atomkraft
- Avsluttet produksjonen av fossilt brennstoff
- Nå målet som er satt og lavutslippssamfunn innen 2050, politikerne må gjøre noe
- Redde dyra
- Mektige og rike land blir holdt ansvarlige for utslippene sine
- Nesten ingen kull, gass og olje
- Blitt et vegetarisk samfunn
- At vi ikke er et forbrukersamfunn lenger
- At jeg har en bærekraftig jobb
- Jeg forventer at mennesker er utryddet
- Fjerne gasser fra himmelen så jeg kan se stjernene
- Mindre utslipp fra industrien og el-bil-samfunn
- Jeg forventer at jeg er i live

- Mindre bruk av fossilt brennstoff, mer bruk av elbil
- Ikke åpne nye oljefelt
- Stoppe med olje, gleder meg til å stoppe å høre om klimakrisen i media
- At det er totalt tilrettelagt for å slutte å spise kjøtt
- Mindre gassutslipp (mindre CO₂-utslipp)
- Utfasing av olje
- Jeg forventer at vi klarer å redusere utslipp med 45% til 2050, jeg håper vi klarer 90% og gruer meg til 2050
- Bevare mer av den nydelige skogen. Jeg forventer at utslippene blir redusert
- Oljenæringen blir avviklet

Klimate sneen i Norge
 og global oppvarming.
 * Dårlige muligheter for
 jordbruk
 * Oljenæringen vil
 bli avviklet

Extrem vær

At ting blir
 komplisert
 Prisene øker
 for å være
 miljøvennlig

Jeg er redd for at
 klimaet blir forverret
 til et ulevelig nivå

At jorda "går
 under"
 Dommedag

Dyr som
 Dør ut ;)

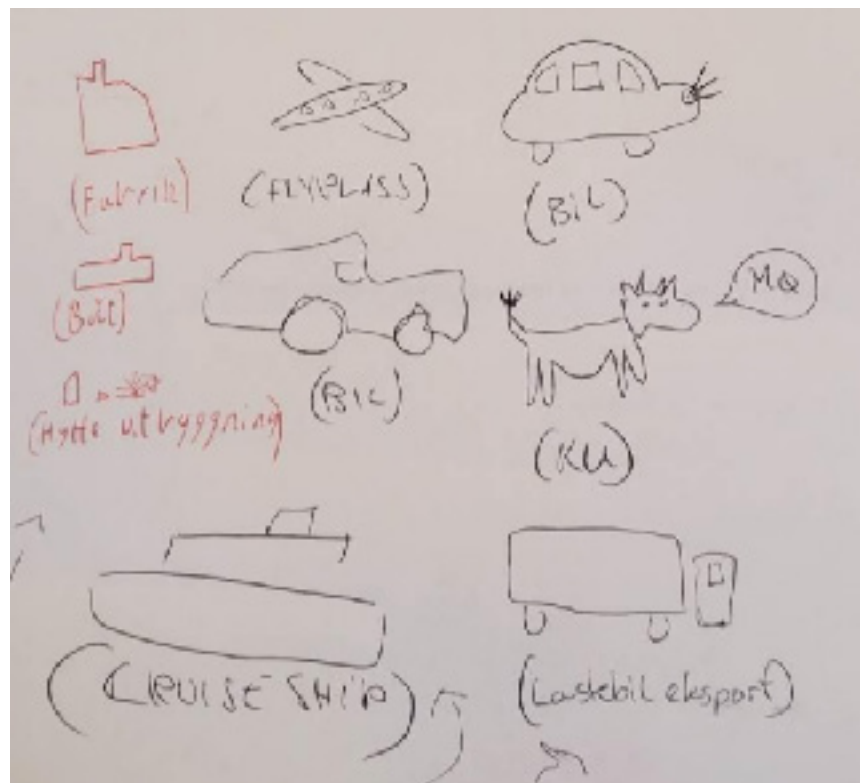
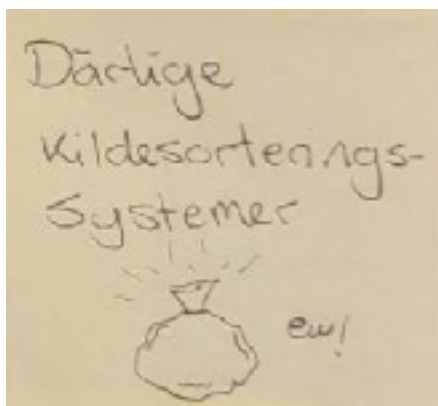
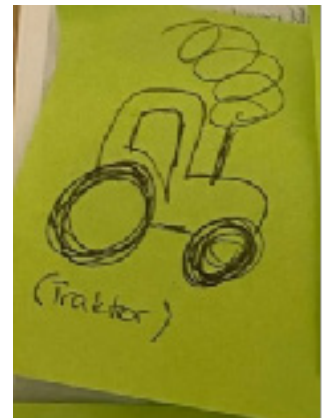
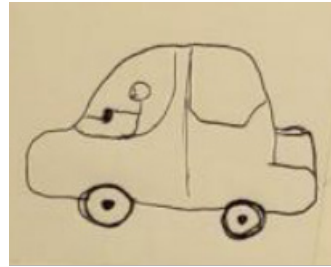
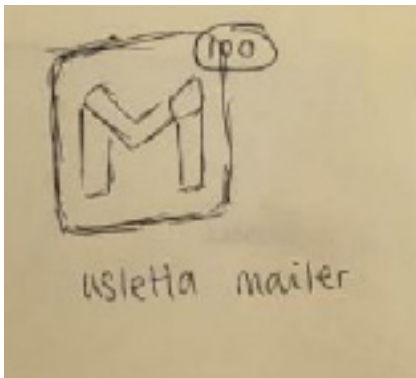
3.2 Bekymring

Denne tabellen viser hva deltakerne nevnte som en viktig bekymring når de tenkte fram mot 2050. Spørsmålet de fikk var «Hva er du mest bekymra for med tanke på klima i 2050?».

Underspørsmålene her var 1) Hva vil du at ikke skal skje? Og 2) Hva er du redd for?

Noen skrev flere ting på sine lapper, og antallet i hver kategori viser hvor mange ganger tematikken er nevnt, ikke antall personer eller grupper. Kategoriseringen er skjønnsmessig gjort av utvalget.

At det ikke gjøres nok/er for sent/ingen bryr seg	23
At klimaendringene er irreversible, at barn og framtidige generasjoner har det dårlig, at store selskaper får holde på uten konsekvenser, politikere gjør ikke nok, ingen bryr seg om endringene mm.	
Økosystemer og dyrearter	19
At dyr dør, utrydningstruede arter, økosystemene kollapser mm.	
Været i Norge	18
Mindre snø, mer regn, store endringer, varmere vær, kaldere vær mm.	
Ekstremvær	15
Ekstremvær i hele verden, tørke, vind, havstigning, flom, ulevelige forhold mm.	
Krig og konflikt	13
Uenighet om landområder, misnøye med klimatiltak, krig og mat og vann mm.	
Sykdom og død	13
At gamle sykdommer kommer tilbake, smitte i luft, høyere dødelighet, at folk ikke overlever mm.	
Naturtap	13
Smelting av is, tap av skog, havet ødelegges mm.	
Større utslipp	12
At vi ikke stopper oljeleting, at det blir mer fossil energibruk, at vi misbruker oljen mm.	
Begrensninger i hverdagen	12
At man ikke får kjøre dieselbil, at det settes for høye krav til enkeltmennesker mm.	
Sult og matmangel	8
Mindre jordbruk og dårligere forhold for matproduksjon, mer matsvinn, vannmangel mm.	
Klimaflyktninger	6
Naturkatastrofer	6
Flom, jordskjelv mm.	
Sosial ulikhet	5
fattigdom, urettferdig fordeling av ressurser mm.	
At verden går under	5
Dommedag, ulevelig planet, verdenskollaps mm.	
Økt import	4
Redusert levestandard	3
Primærbehovene dekkes ikke, mindre velferdsstat, dårlige boforhold mm.	
Luftforurensing	2
Overbefolkning	1
Redusert verdiskaping	1
Søppel overalt	1

3.3 Tre viktige ting

I denne delen av workshopen ble deltakerne bedt om å tenke på sitt eget liv og lokalsamfunn. Ut ifra dette utgangspunktet skulle de identifisere tre viktige ting i deres eget liv som også sto for utslipp. Vi har gjort en sammenstilling av kategorier og gjort en sortering av de som faller under samme undergruppe. Innspillene varierer innenfor hver undergruppe.

Tallene gjelder for antall ganger kategorien er nevnt, og samsvarer ikke med antallet mennesker eller grupper som har deltatt.

Bil, motorsykkel og drivstoff	37
Veitrafikk for individuell bruk	
Klær og fast fashion	23
Transport	15
Mat	16
prosessert mat, kasting av mat, grill mm.	
Reiser	13
fly, cruise mm.	
Kjøtt og fiskeoppdrett	12
Elektrisitet	12
Strøm, varmt vann, bolig og oppvarming	
Avfallshåndtering	8
Resirkulering, brenne søppel, kaste ting som kan gjenbrukes mm.	
Overforbruk	8
unødvendig handel, harryhandel, netthandel mm.	
Landbruk	8
kyr, større bruksdyr, produksjon mm.	
Kollektivtrafikk	7
buss, ferge, tog mm.	
Teknologi, pc og telefon	6
Brukskjøretøy og maskiner	6
traktor, lastebil mm.	
Kosmetikk	4
sminke, hårfarge mm.	
Vedfyring	2
Utstyr og friluftaktivitet	2
Industri	3
Oljeproduksjon	2
Plast	2
emballasje, avfall mm.	
Bleier	1
Maritim drift og store båter	1
Krigsmateriell	1
Hytteutbygging	1
Røyk	1
Eksport	1

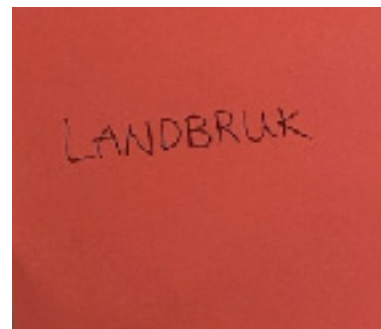

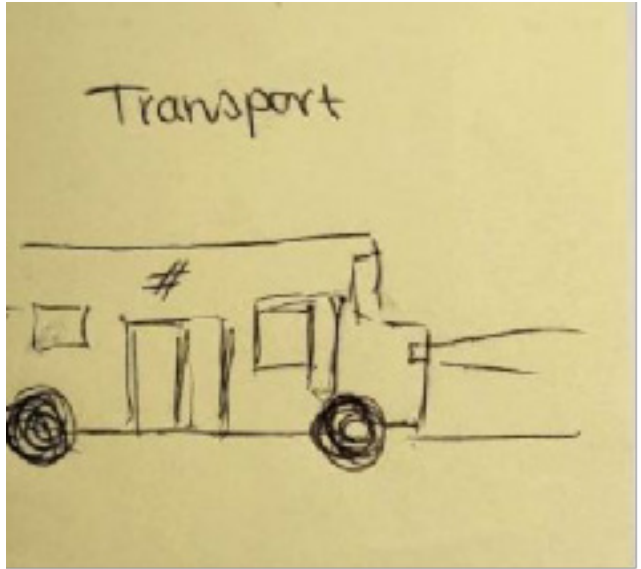
3.4 Én viktig ting

Med utgangspunkt i det forrige spørsmålet om tre viktige ting i livet som står for klimagassutslipp (se punkt 3.3), ble gruppene bedt om å diskutere hvilken ting som var aller viktigst for dem å beholde, og som fortsatt burde ha mulighet til å stå for utslipp. Gruppen skulle helst bli enige, men hvis det var store uenigheter, kunne de skrive ned dette i heftet.

Dette er en sammenstilling av kategorier. Vi har sortert de som faller under samme kategori/undergruppe. Innspillene varierer innenfor hver undergruppe.

Elektrisitet	12
strøm, oppvarming og varm dusj	
Mat	11
Importerte råvarer mm.	
Private kjøretøy	9
Elbil, bil, motorsykkel og drivstoff	
Dyr	5
Reiser og opplevelser	4
fly, cruise mm.	
Kollektivtrafikk	4
buss, ferge og tog	
Kjøtt og fiskeoppdrett	4
Transport	3
Landbruk	3
Teknologi og datalagring	3
Brukskjøretøy	3
traktor, lastebil, godstog mm.	
Industri og oljeleting	2
Underholdning	2
Hårfarge, kino mm.	
Vedfyring	1
Emballasje	1

3.5 Prioriteringer

Under dette punktet, endret vi fokuset fra eget liv, til større og overordnet tematikk på nasjonalt nivå. Her ba vi de deltakerne om å se på 8 ulike områder som har noen av de største utslippene i Norge i dag, og deretter diskutere hvilke av disse områdene de synes bør ha mest rett til å fortsette med sine utslipp fram mot 2050.

Oppgaven var å rangere sektorene fra 1-8 hvor 1 representerte hva gruppa mente hadde mest rett til å fortsette med sine utslipp, og 8 representerte det som burde ha minst rett til å fortsette sine utslipp. Det ble understreket at gruppa helst skulle bli enig, men dersom dette var umulig, kunne de kommentere at de ikke ble enige, og hvorfor.

Hvilken sektor har størst rett til å fortsette med sine utslipp fram mot 2050?

- 1 **Jordbruk**
- 2 **oppvarming**
- 3 **Industri**
- 4 **Annen transport**
- 5 **Veitrafikk**
- 6 **Avfall**
- 7 **Olje og gass**

I framstillingen under kan man se gjennomsnittstallene de ulike sektorene fikk. Det var en god del variasjon i gruppenes svar, men det kom svært tydelig fram at jordbruk var det området flest plasserte øverst på prioriteringslisten.

Veitrafikk	5,15
Avfall	5,58
Olje og gass	6,43
Industri	3,97
Jordbruk	1,69
Oppvarming	3,38
Annen transport	4,05

En av de 8 områdene ble kalt «Andre kilder». Her kunne deltakerne rangere denne som den sto, eller kommentere hvilke kilder de selv tenkte på eller ville legge til. Det var få grupper som rangerte kategorien i det hele tatt. Vi har derfor skilt «Andre kilder» ut fra prioriteringslisten, slik at det kun er 7 gjenstående områder. Andre kilder har fått en gjennomsnittscore på 5, 3.

Noen av områdene som ble nevnt under «andre kilder» var fly, båt, klesproduksjon, medisinsk utstyr og kjøtt.

«Vi tenker at det er bra for klima og miljøet å gjøre alt vi kan nå, men vi ser også utfordringen ved å iverksette endringer i samfunnet på en dårlig måte, da det er lett å reversere og skrote over tid. Det kan oppstå motstand, misnøye og mistillit som gjør at vinninga går opp i spinninga.»

- Sitat fra deltaker

3.6 Dilemma

I denne delen av workshopen, ønsket vi å utfordre deltakerne på noen særlig vanskelige dilemma og prioriteringer. Disse var basert på identifiserte problemstillinger i Klimautvalgets innspillsunderlag.

I heftet sto kun de to prioriteringene opp mot hverandre, men fasilitator for workshopen gjennomgikk motsetningene og innholdet i disse problemstillingene grundig, og med konkrete eksempler slik alle deltakerne skulle ha grunnlag for å kunne mene noe om dilemmaene.

Dilemma 1: Er det viktigst at vi gjør det enkelt å velge riktig (lavutslipp), eller at det blir vanskeligere å velge det som ødelegger klima?

A: Enkelt å velge riktig	28
B: Vanskelig å velge dårlig	8
Uenighet på gruppa	1
Totalt antall grupper	37

Gruppene som valgte alternativ A framhevet at det å gjøre det lettere å velge riktig motiverer flere, samtidig som det ikke forsterker skjev fordeling i samfunnet. Å gjøre ting vanskeligere rammer ikke nødvendigvis riktig gruppe. En gruppe trakk fram et eksempel med at om kjøtt blir enda dyrere, så kommer de som har penger til å fortsette å kjøpe det. Andre var redd for at det kan ramme skjevt med alternativ B, fordi noen er mer avhengig av å reise over lange avstander.

Det ble også nevnt at dersom det blir enklere å velge riktig, vil man få mer investering uten å legge begrensninger på folks frihet. Et siste poeng blant de som valgte alternativ A, var at ved å gjøre det vanskeligere for folk, vil man kunne skape misnøye, irritasjon og mistillit.

Gruppene som valgte alternativ B, framhevet at vi har for dårlig tid til å bare oppfordre til det som ikke slipper ut. Hvis vi ikke kutter utslippene, kommer vi ingen vei. En gruppe trakk f.eks. fram at selv om vi har et system for resirkulering, så blir det ikke tatt i bruk av alle, og dette er et eksempel på at løsninger ikke velges selv om de er tilgjengelige og gjør det enkelt.

Noen grupper forklarte at de mente at de to alternativene går inn i hverandre og er forskjellige på individ- og samfunnsnivå. På individnivå tenkte de at folk må motiveres til å velge positive tiltak. På samfunnsnivå mente de at bedriftene aldri vil bli enige, og at vi trenger å gjøre det vanskeligere å handle på måter som ødelegger for natur og klima.

Dilemma 2: Bør vi gjøre mest mulig med politikken raskt eller bør vi gjøre ting i et jevnt tempo fram mot 2050?

A: Gjøre alt vi kan nå	4
B: Gjøre små grep over lang tid	28
Uenighet på gruppa	4
Totalt antall grupper	36

De gruppene som valgte alternativ A begrunnet det blant annet med at det ikke er nok tid igjen til å gjøre små grep over lang tid, og at det derfor er behov for drastiske grep. En gruppe trakk fram at klimaendringene er en irreversibel prosess, og at grafen blir brattere og brattere. De mente at de sosiale problemene knyttet til omstilling, kan løses i etterkant.

En gruppe sa tydelig at jo mer vi venter, jo større blir problemene vi til slutt må løse.

Andre grupper var enig i at handling må skje raskt, men var opptatt av at det ikke skulle ende med forhastede beslutninger.

Flertallet av gruppene som svarte, valgte alternativ B. Flere argumenterte med at det er lettere å få med folk når det er gradvise endringer og at det var en mer bærekraftig løsning.

Små grep over lengre tid kunne ifølge flere grupper få folk til å bli bedre til å følge tiltak og bli mer bevisste enn hvis alt skjer på en gang. Noen var redde for at hvis harde prioriteringer gjøres for tidlig, så vil mange mennesker bli frustrerte og sure.

«Drastiske endringer vil føre til ekstreme tider for mange, spesielt de med stram økonomi»

Andre grupper trakk fram økonomiske interesser som et av argumentene for å velge alternativ B, og at å bruke god tid vil ivareta arbeidere innen energiyrker og gi alle tid til tilpasning og nye levemåter.

Noen grupper klarte ikke å bli enig, og forklarte uenigheten med at de alle var enige om at å gjøre små grep er det mest bærekraftige. De som ville velge alternativ A mente at det er for sent å starte nå hvis man vil nå klimamålene. Andre på samme gruppe tror at å gjøre alt vi kan nå vil føre til store konflikter.

Dilemma 3: Hvis konflikter eller kriser i verden gjør det vanskelig å holde utslippene nede, skal vi endre på klimamålene våre eller skal de stå fast?

A: Sosial og økonomisk rettferdighet	10
B: Klimamål	17
Uenighet på gruppa	8
Totalt antall grupper	35

Dette var det dilemmaet som skapte mest uenighet mellom gruppene. Her belyste mange av gruppene at det var vanskelig å ta standpunkt fordi klimakrisen forsterker humanitære utfordringer vi ser i dag.

Noen mente at ved å jobbe med klimamål og holde fast ved dem, ville man også jobbe for mer rettferdighet, mindre krig og mindre menneskelige lidelser. De mente samtidig at moral og menneskerettigheter ikke kan bli satt til side for å redde klima og kloden. En gruppe framhevet at ved kortvarige kriser bør klimamålene gå først. Samtidig mente de at det over tid ville føre til flere og mer dramatiske kriser, særlig for det globale sør.

«Framtiden bør prioriteres likt eller høyere enn nåtidens behov»

Flere grupper trakk fram at radikale klimamål sammen med bedre forebyggende arbeid, vil gjøre det mulig å holde fast ved klimamålene, og at dette alternativet vil gjøre mer godt over tid. Samtidig var de opptatt av at det burde være mulig å håndtere umiddelbare kriser på en klimavennlig måte.

Gruppene som valgte alternativ A mente at det ville være mer riktig å justere klimamålene i kritesituasjon fordi de mente at det ofte er små endringer som skal til, og at målene antakelig ikke trenger å endres fullstendig. En gruppe mente at man må tilpasse målene til hvert enkelt tilfelle av krise, krig eller konflikt.

Gruppene som valgte alternativ B mente at de sosiale og økonomiske ulikhetene ville øke hvis vi ikke når klimamålene. En gruppe sa at klimændringene vil skape større problemer på sikt om det konstant forskyves, og at konsekvensene i det lange løp vil bli verre for flere hvis klimamålene nedprioriteres. En annen gruppe sa at det ikke var vits i å gjøre noe med økonomisk og sosial rettferdighet hvis man ikke har en levelig verden, og uttrykte på denne måten at klimamålene burde prioriteres høyere enn andre problemer.

«Om en ikke forholder seg til klimamålene så blir det litt som å jukse»

Dilemma 4: Skal enkeltmennesker ta ansvar for klimakrisen, eller skal de store aktørene ta ansvaret?

A: Enkeltmennesker må endre seg	3
B: Aktørene må endre seg	27
Uenighet på gruppa	5
Totalt antall grupper	35

I dette dilemma var flertallet tydelig enige om at det primært er de store aktørene som bør gjøre de største endringene for at vi skal bli et lavutslippssamfunn.

De som valgte alternativ A var i stor grad enig om at forbrukermakt kan endre mye, og mente at hvis alle mennesker bestemmer seg for å gjøre endringer, så vil man tvinge de store aktørene til å omstille seg. En gruppe mente at det er lett å gjøre unntak for seg selv hvis man får velge, men enkeltmenneskene likevel må gi aktørene en grunn til å endre seg.

De som valgte alternativ B forklarte at de mente at aktørene har stor innflytelse og makt, og står for så store utslipp at de selv bør stå ansvarlige for endringene. En gruppe forklarte at de hadde valgt alternativ B fordi de mente at ansvaret for endringer ofte ble skjøvet over på enkeltindividet. «Når vi vet at kildesortering og å være vegetarianer ikke betyr noe dersom vi ikke stopper med olje- og gassutvinning.» En annen gruppe forklarte sitt valg med at politikere og bedriftene har et ansvar for enkeltpersoners valg og at enkeltpersoner ikke bør straffes for handlingene og grådigheten til store, internasjonale selskaper.

Noen av gruppene var uenige, eller hadde problemer med å velge en av de to alternativene fordi de mente at de henger så tett sammen.

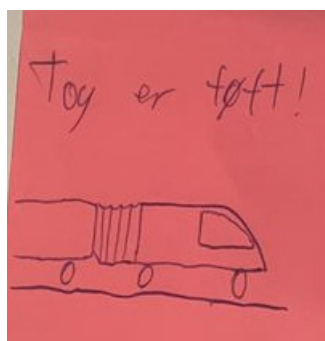
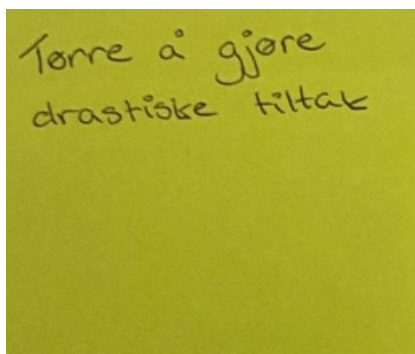
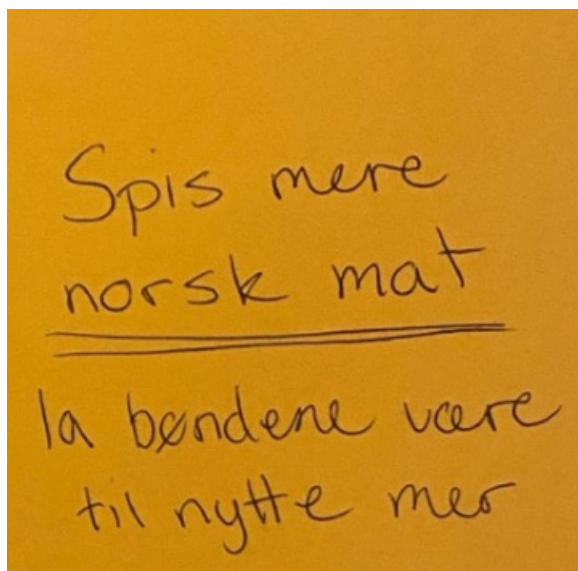
3.8 Råd til de som bestemmer

Det siste spørsmålet vi stilte deltakerne i workshopen, var «Hvis du kan gi de som bestemmer over klimapolitikken ett råd til hvordan de kan kutte utslipp, hva vil du si?». Under har vi videoreformidlet alle svarene slik de sto på lappene i heftet:

- Hør på de unge
- Gjøre det lettere å bidra for enkeltmennesker
- Work smart not hard.
- Ta det rolig steg for steg
- Hør på de unge
- Ha mer undervisning om disse temaene på skoler.
- Det er oss unge som styrer planeten om noen år.
- Å kutte i klimagassutslipp og omgjøre store samfunn og institusjoner til miljøvennlige system er komplekst og utfordrende, men det er helt essensielt å gjøre dette nettopp for at vi skal ha en klode, samfunn og mennesker. Igjen - vårt råd er derfor at klimatiltak må gjøres enkelt for alle og være tilpasset lokale forhold, slik at det blir godt implementert og faktisk fungerer over tid - samtidig å gjøre noen "anbefalinger" og "mål" om til krav!
- Å ha en god og relevant klima- og bærekraftsutdanning innen skolen er veldig viktig for unge menneskers syn og holdninger til klima!!
- Bedre tilrettelegging av utdanning i miljøvennlige yrker er veldig viktig - gjør det mer attraktivt!
- Implementere et klima og bærekraftsaspekt i hver eneste instans av offentlige utdanningssystem. Fra grunnskole til universitetsfag. Da får vi mer kompetanse på bærekraft samt danner en samfunnsnorm som er mer miljøvennlig.
- Etterutdanning i bærekraftige handlinger hos yrkesaktive.
- Slett gjelden til U-landene
- Slutt å lete etter olje!
- Tro at det går an
- Kollektiv transport må være gratis og tilgjengelig

- Styrk klimafinansieringen
- Stopp olje- og gassutvinning
- Tørre å ta kontroversielle valg, gjør det som er best for klima og ikke for stemmeseddelen
- Produsere mat til folket i ulike land så langt det lar seg gjøre, Norge for Norge, Danmark for Norge og kortreist mat
- Se hele bildet
- Hør på folket
- Regjeringen må slutte å reise på unødvendige reiser
- Sløs mindre penger
- Utnytte lokale ressurser
- Redusere import
- Utnytte landbruksressurser på en bedre måte
- Redusere import av mat, klær, ting og produkter. Produsere selv
- Få oss som forbrukere til å ville gjøre en endring
- Utnytte landbruksressurser
- Redusere verdens befolkning
- Vi må ta hensyn til lokale forhold i utformingen av politikk for å redde verden
- Tenk nasjonal selvforsyning
- Gjør mindre klimavennlige valg mindre tilgjengelig
- Gjør det økonomisk riktig å velge klimavennlig
- Tørre å gjøre drastiske tiltak
- Tenk klima og bærekraft i alle ledd, ikke bare symbolsk (gjør det skikkelig!)
- Støtt den norske bonden, de som forvalter våre naturressurser, skaper lokale arbeidsplasser og kortreist mat
- Gi ut informasjon som er bekreftet og basert på forskning
- Vi vil ha norsk mat og norske råvarer
- Spis norsk mat og slutt å importer råvarer
- Ikke uttal deg om ting du ikke har greie på
- Husk at fagfolk er fagfolk! bønder vet best hva som er bra for dem
- Spise mer norsk mat og la bøndene være til nytte
- Legg til rette for norsk landbruk
- Mindre import og mer norske råvarer
- Mindre import
- Gjør det lettere å velge klimavennlig (el-bil-modellen)
- Ikke støtt fast fashion og sørg for at det bærekraftige er økonomisk for alle som har gjort landet til det det er i dag
- Oppfordre til mer kortreiste naturopplevelser
- Bruk positive og oppmuntrende metoder som inkluderer fellesskapet og som bygger på våre felles verdier
- Gjør det i tråd med de norske verdiene som har gjort landet til det det er i dag
- Gi folk nærhet og kunnskap til å forstå konsekvensene av endringene som vil komme
- Gi begrensninger på produksjon av varer som det produseres for mye av, vi er et forbrukersamfunn som elsker nye ting, men et økt fokus på gjenbruk gir mindre produksjon og mindre forbruk
- Gi pisk istedenfor gulrot
- Øk moms på miljøskadelige produkter og tjenester
- Se etter muligheter for å kutte utslipp i helsesektoren også!
- Gjør gode tiltak på systemnivå
- Invester mer, skap muligheter, benytt sjansen til å skape noe
- Drastiske endringer gjør større skade enn langsiktige, jobb sammen og ikke avgjør alt alene
- Redd biene
- Hold klimaverstingene ansvarlige for egne handlinger
- Få godstog og transport over på fornybar
- Det er de store aktørene som er verstingene. mer sanksjoner for klimagriser
- Gjør tiltak nå, ikke tenk på den eldre velgerbasen
- Lytt til neste generasjon
- Effektiviser renovasjonen
- Tog er tøft!
- Ta ansvar - men ikke mer enn du har
- Husk nyanser
- Bygg ut tog og bane
- Hør på folket
- Når ting kuttet må erstatninger komme, gjør miljøvennlig billigere
- Prioriteringer overfor utvikling av bærekraftig og miljøvennlig industrier, og transport og kollektivtransport er viktig
- Tving de store aktørene til å endre seg - livsstilen til bedriftene
- Det må være lønnsomt å være miljøvennlig, for enkeltpersoner og den store aktøren
- Hør på unges stemmer og naturlig utvalg. Hadde mennesker levd som andre dyr, hadde vi dødd først.

- Kutt olje- og gassproduksjonen
- Ansett engasjerte ungdommer i stedet for gamlinger
- Avvikle oljenæringa
- Skap arbeidsplasser for de som nå jobber i oljeindustrien, f.eks. innen utvikling av klimavennlig teknologi
- Stopp oljeleting
- Endre folks vaner, f.eks. kjøttproduksjon og klær
- Ta situasjonen seriøst

4. Betrachninger og anbefalinger fra Klimautvalget Ung

I dette kapitlet vil vi i ressursgruppa (Klimautvalget Ung) presentere våre betrachninger og anbefalinger til Klimautvalgets videre arbeid. Sakene vi mener er særlig viktig for barn og unge, baserer seg på workshopene vi har gjennomført, og arbeidet vi har gjort med våre egne organisasjoner.

4.1 Særlig viktige hensyn for barne- og ungdomsorganisasjonene

Et premiss for våre betrachninger er at barn og unge må anerkjennes som nødvendige endringsaktører når vi skal utvikle, gjennomføre og evaluere tiltakene som skal føre oss til et lavutslippssamfunn i 2050. For å sikre barn og unges reelle og meningsfulle medvirkning er vi avhengig av engasjement, deltakelse og tillit til myndighetene. Da må barn og unge erfare at det nytter å engasjere seg og oppleve at de får en plass ved bordet når viktige beslutninger tas.

Vi står ovenfor mange tøffe valg og vanskelige dilemma i tiden som kommer. Å snakke om framtidens klimapolitikk kan være dystert for mange av oss som er unge i dag. Den offentlige debatten, media og politikken er full av varsler og faresignaler om hvordan verden vil se ut hvis vi ikke når klimamålene. Å stadig høre om at framtiden er full av katastrofale klimaendringer, men at det ikke gjøres nok for å endre dette, kan være svært skremmende for mange barn og unge. Når man i tillegg hører at verken individer eller myndighetene gjør nok er det lett å bli apatisk og demotivert.

Vi er opptatt av at ansvaret først og fremst ligger på de som er voksne i dag. Alle voksne har et ansvar for å snakke om klima på en måte som kan gi barn framtidshåp. Politikere har et enda større ansvar for ikke bare å snakke om, men også føre en klimapolitikk som fremmer håp, heller enn å fremme apati hos barn.

Det må alltid legges til rette for at barn kan holde sine myndigheter ansvarlige for klimapolitikken som føres, og at det gis skikkelige tilbakemeldinger på hva som skjer med innspill barn og unge gir.

1) Demokratisk styring

Vi mener det ville vært en fordel for fremgangen og stabiliteten i klimapolitikken hvis større deler av politikken ligger fast, uavhengig av regjeringsskiftet. Selv om Norge inngår i en rekke internasjonale forpliktelser og avtaler, er for mye overlatt til partilinjer og hvilke saker som kommer på dagsorden. Konsekvensen er at flere klimatiltak opp- eller nedjusteres, endres og forskyves når Norge får et nytt politisk flertall. Ressursgruppen mener det bør vedtas en "handlingsregel" for klimapolitikken, som må innfris av enhver regjering og/ eller stortingsflertall. Et eksempel på dette er CO2-avgiften, der ulike regjeringer har innført ulike økninger. Ressursgruppen foreslår at det settes et vedvarende høyt avgiftsnivå her, som skal ligge fast uavhengig av regjeringssammensetning. Andre vedtak som kan bakes inn i handlingsregelen, er et vedvarende minstepålegg på bevilgninger til forskning og innovasjon på klima og til Enova, krav om nasjonale og lokale klimaregnskap og budsjetter, økning av klimaavgiftene på flyreiser, samtidig som prisene på kollektiv transport skal senkes.

En allmenn handlingsregel er eksempel på et nytt virkemiddel som kan stabilisere og endre beslutningene som blir tatt i dag. Samtidig etterlater det handlingsrom til de politiske partiene, som fremdeles kan jobbe ut ifra de overordnede rammene som angis av handlingsregelen. En slik liste med tiltak vil heller ikke gå utover den lokale selvråderetten i nevneverdig grad, men heller kunne inspirere kommunene til å ta ytterligere grep. Det vil for eksempel være opp til (fylkes)kommunene å tolke en formulering som at prisen på kollektiv transport skal senkes, samtidig som det skaper et krav og forventning om å ta grep.

Klimapolitikken oppleves ustabil og i for stor grad beror den på hvilke grep det enkelte politiske parti eller regjering tar. Endring tar for lang tid. Samtidig er vi opptatt av at vi ikke kan

innskrenke demokratiet, og at det skal fortsette å være opp til velgerne å legge føringene for klimapolitikken. En løsning som ivaretar begge hensyn vil være å legge flere mål fast uavhengig av regjering eller stortingsflertall. Partiene vil likevel ha handlingsrom innenfor disse rammene. Norsk utenrikspolitikk er et eksempel på et politisk felt som i stor grad baserer seg på sedvane og stabilitet. Selv om enkeltpartier ønsker å forlate NATO ligger likevel medlemskapet fast for alle styrende partier. Vi ønsker en lignende innretning på deler av klimapolitikken.

På denne måten sikrer vi at klimapolitikken beveger seg framover og at vi er i tråd med klimamålene. Det er ikke holdbart at målene ikke nås eller flyttes på dersom vi skal ha mulighet til å redde klimaet. Norge har en ung befolkning som i stadig større grad kjenner på frykt og angst relatert til klimaet. Nå er vi nødt til å ta dem på alvor. Det innebærer også å trekke barn og unge inn i klimapolitikken, og la dem ha en plass ved bordet når avgjørelsene blir tatt. Slik styrker man også legitimiteten til politikken som vedtas i dag, og gjør den sterkere for fremtiden.

Vi anbefaler at:

Flere klimamål bør ligge fast uavhengig av regjeringssammensetning, i likhet med noen elementer av utenrikspolitikk. Dette inkluderer, men er ikke begrenset til:

- Fastsatt og jevn økning av CO2-avgiften
- Krav om nasjonale og lokale klimaregnskap og budsjetter
- Årlig nedjustering av priser på kollektiv transport
- Årlig oppjustering av avgifter på flyreiser, justert for tilgjengelighet på flyreiser og bosted
- Minstepålegg på bevilgninger til forskning og innovasjon på klima, for eksempel til forskningsinstituttene og Enova
- Fast minstepålegg for bevilgninger til Enova
- Landbrukssektoren skal inngå flerårige klimaavtaler med staten
- Nedre tak på statlige subsidier til håndverk- og tekstilbransjen (f.eks skomakere og skreddere)

2) Rettferdighet, økonomi og sosial utjevning i klimapolitikk

Vi i ressursgruppen mener at rettferdighet, spesielt økonomisk rettferdighet og sosial utjevning, burde være et svært sentralt hensyn i klimapolitikken fram mot 2050. Å verne om de svakeste samfunnsgruppene i Norge bør være prioritert når vi arbeider med klimapolitikken. Dette kan for eksempel innebære at tiltak ikke skal ramme de som allerede er dårlig stilt i uforholdsmessig større grad enn de som er bedre stilt. Dette betyr altså at vi mener det ikke vil være rettferdig å ha like forventninger til ulike grupper i samfunnet. I verste fall er vi bekymret for at en klimapolitikk som ikke tar hensyn til folks ulike bakgrunn vil føre til tydeligere sosio-økonomiske skillelinjer og forskjeller, og polarisere debatten ytterligere.

I dag er situasjonen i Norge slik at prisene på blant annet mat og strøm er uvanlig høye. Det er noe som rammer de som allerede er dårlig stilt hardest, men som også setter mennesker som tidligere har klart seg greit, i en vanskelig situasjon. På individnivå vil det være vanskeligere å velge klimavennlige løsninger hvis de koster mer enn andre alternativer. Klimapolitikken fremover bør derfor ta hensyn til dette, og tilrettelegge for at flest mulig mennesker kan ta klimavennlige valg uavhengig av økonomi og sosial bakgrunn.

Rettferdighetsbegrepet er vel så viktig i en global kontekst. Klimaendringene vil ramme de fattigste menneskene i verden, og vil drive millioner av mennesker på flukt. Dermed er det et viktig humanitært aspekt ved den norske klima- og miljøpolitikken som må komme tydeligere til syne. Våte områder vil bli våtere, tørre områder tørrere. Landbruk og fiske, som i mange tilfeller er det eneste inntektsgrunnlaget til mange mennesker, vil forsvinne med tiden og etterlate familier og landsbyer uten inntekt og mat. Det vil også gjøre tilgangen på rent vann og mat knappere og både skape nye konflikter og forsterke eksisterende. I 2021 var 21,6 millioner mennesker internt fordrevne og på flukt fra sine hjem på grunn av naturkatastrofer som flom og storm. Slike naturkatastrofer kan vi forvente flere av etter

hvert som klimaendringene inntreffer, og enda flere mennesker står i fare for måtte flykte fra naturkatastrofer og ekstreme klimaendringer. Norge er en rik nasjon som har tjent enorme summer på olje- og gassvirksomhet, og er ett av landene i verden som har vært med på å skape klimaendringene. Da har vi også et særlig ansvar for å sikre global rettferdighet for fremtiden til de millionene av menneskene som risikerer å måtte legge ut på flukt. Klimapolitikk er også fredspolitikk, det er matpolitikk, tilgang på medisiner og drikkevann - klimapolitikk er humanitær politikk.

Vi anbefaler at:

- Sosial og økonomisk utjevning må vektlegges som et hensyn i utredning og implementering av nye klimamål.
- Nye klimatiltak ikke rammer de som allerede er dårlig stilt i uforholdsmessig grad.
- Norge bør kutte sine utslipp raskere enn utviklingsland som er hardere rammet av både økonomisk nedgang og klimakrise.
- Norge har en egen kvote for katastrofeordrevne, som ikke går på bekostning av andre flyktninger.
- Norge bør regne utslipp i andre land, som eksportert olje- og gass, som en del av sine nasjonale utslipp selv om utslippene fra bruk skjer utenlands.

3) Utdanning - lære mer om å leve bærekraftig

For å skape endring i samfunnet må også hver enkelt vite hva en kan gjøre for å endre seg og hvilke konsekvenser ulike valg har. Vi mener det er svært viktig at hver enkelt av oss blir bevisstgjort på hva vi selv kan bidra med for å gjøre vår del med å løse klimakrisen som verden står overfor. Derfor er læring og utdanning sentralt i arbeidet med klima og miljø i tiden som kommer, og vil bidra til å gi oss flere verktøy å velge fra i det daglige.

Norge er et foregangsland når det gjelder å gjøre utdanning tilgjengelig for alle. Alle barn har krav på 13-årig grunnutdanning, i tillegg til gratis høyere utdanning. Utdanning er en viktig arena for læring om klima og miljø, og kan styrke enkeltindivider til å ta gode valg i

hverdagen, samt oppfordre til nye løsninger for lavutslippssamfunnet.

Vi mener det er viktig at læreplanen i 1-10- trinn inkluderer kunnskap og praktiske verktøy til å gjennomføre grønn omstilling. Det er lett å si at noen skal leve bærekraftig, men som alt annet i livet trengs konkrete verktøy for at dette skal la seg gjennomføre. Vi kommer alle fra ulike hjem og har ulike forutsetninger til å ta grønne valg. Skolen bør utgjøre et holdepunkt som gjør at alle får de samme forutsetningene for å bidra til å bli et lavutslippssamfunn.

I forlengelse er det viktig å styrke de praktiske fagene i skolen. Om vi lærer oss å reparere og håndtere de gjenstandene vi har, er dette en god start. Kanskje skolen kan lære barn og unge hvordan de syr igjen et hull i den brukte buksen sin eller hvordan de kan plante blomsterbed som er tilpasset de pollinerende insektene som finnes i lokalsamfunnet. Mat og helse kan bidra til kunnskap om plantebasert mat. I tillegg til å vise elevene disse eksisterende løsningene, bør skolen oppfordre dem til å jobbe kreativt for å finne løsninger på problemer og utfordringer som vil komme i framtiden.

Sist, men ikke minst må grønn teknologi inn i utdanningen. Dette er særlig viktig på yrkesfaglige utdanninger og på forskningslinjer. Teknologi er essensielt for produksjonen av klimavennlige goder, slik som mat, energi, rent drikkevann og reduksjon av utslipp fra transportmidler. Skolen er også en god arena til å inspirere barn og unge til å jobbe for klimavennlig innovasjon.

Samfunnet er i stadig endring, og dette er særlig tilfelle for omstilling i arbeids- og næringslivet som vi unge skal delta i. Derfor er det viktig å legge til rette for et løp der det stadig er mulig å fylle på med kompetanse for å kunne gjøre nye arbeidsoppgaver, eller omskolere seg når en ikke kan jobbe med det en tidligere kunne, eller når bransjen en er tilknyttet endres eller legges ned. Et eksempel er utfasing av oljeproduksjon. Om vi satser mer på etter- og videreutdanning allerede nå, vil det kunne bidra til en tryggere omorganisering for arbeiderne som må inn i nye jobber

og større forutsigbarhet for de som er midt i et utdanningsløp.

Det er også viktig at fagarbeidere kan ta lengre utdanninger og spisse sine kunnskaper og ferdigheter. Denne muligheten finnes ikke på samme måte i Norge i dag, som i andre deler av Europa. Gjennom en solid satsning på høyere yrkesfaglig utdanning vil man sørge for å fylle kompetansehull. Gjennom å anerkjenne den praktiske kunnskapen som en viktig del av lavutslippssamfunnet, vil en ha mulighet til å oppnå nyvinninger som ikke vil være mulig med et lukket utdanningssystem som setter barrierer for at de med realkompetanse fra arbeidslivet kommer inn i universitetene og motsatt.

Vi anbefaler at:

- Skolen må anerkjennes som, og gis verktøyene til, å være en viktig læringsarena for å ta grønne valg i hverdagen, med hovedfokus på erfaringsbasert læring
- Skolen må følge opp det tverrfaglige temaet om bærekraftig utvikling i alle fag
- Forskningslinjer og yrkesfaglig utdanning må i større grad fokusere på klimavennlig innovasjon
- Muligheten til gratis etter- og videreutdanning av fagarbeidere styrkes
- Øke antall studieplasser til studier som fornybar energi, bioenergi, grønn næringsutvikling, landskapsforvaltning m.fl.

4) Villighet til endring

Ressursgruppa mener at det er urealistisk å se for seg at Norge når klimamålene vi har satt oss hvis vi ikke gjør store endringer i nærmeste framtid. I resultatene vi har samlet inn fra barne- og ungdomsorganisasjoner ser vi at det er uenighet mellom deltakerne og oss i ressursgruppa når det gjelder tålmodighet og langsiktige endringer. Vi har siden 1980-tallet vært klar over at utslippene våre har skapt store klimaendringer. Siden den gang har vi gjort små grep over lang tid, og vi ser at det ikke har vært tilstrekkelig. Skal vi klare å nå målene for 2050 med 90-95% reduksjon i utslipp, må det gjøres noe raskt og vi må prioritere hardere enn før.

Vi ser at barn og unge er bekymret for de store og krevende endringene fordi disse kan føre til konflikter og uenigheter. Samtidig ser vi av resultatene at flere av deltakerne er redde for at vi ikke når målene i 2050 og hvilke konsekvenser dette kan føre til. Resultatene fra workshopene kan oppleves som motstridende på disse punktene. Derfor mener ressursgruppa at vi må være ekstra tydelig på at å gjøre små grep over lengre tid er en løsning som forutsetter at vi har bedre tid enn det vi har. Vi må rett og slett prioritere hardere enn det som er behagelig.

I resultatdelen av denne rapporten kommer det fram at de fleste mener at det er de store aktørene og produsentene som må gjøre de største endringene, og tilrettelegge for at enkeltindivider kan ta klimavennlige valg. Det er disse aktørene som er ansvarlig for størst andel av klimagassutslipp, og dermed bærer det tyngste ansvaret for å endre seg. Dette gjelder både klesindustrien, mat- og landbruksindustrien og olje- og gassindustrien, for å nevne noen.

De fleste ønsker å gjøre klimavennlige endringer i eget liv, men samtidig er det vanskelig å skille seg ut fra mengden, særlig når man er ung. Dersom reparering av hull i tøy og ødelagte sko blir ansett som et uttrykk for lav sosioøkonomisk status, blir det vanskeligere å velge dette fremfor å kjøpe en helt ny bukse.

Gir vi befolkningen kunnskap om klimaeffektene av å reparere fremfor å kjøpe og gjør dette til et enklere valg, har vi mulighet til å snu opp ned på bruk- og kast- tankegangen. Derfor ønsker også vi at staten skal sikre større subsidier til eksempelvis skomakere og skreddere, slik at de kan drifte billigere enn i dag. Reparasjon av brukte varer må anses som det beste valget, og det må være lettere tilgjengelig og billigere enn det er i dag.

I dag sorteres mye frukt og grønnsaker som er trygt å spise ut av dagligvarene, fordi det har en rar og unormal form. Vi mener at matprodusentene må selge alt av frukt og grønt som er trygt å spise, og ikke bare det man tror forbrukerne vil ha. Norge importerer matvarer

fra hele verden, og har et rikt utvalg av frukt, grønnsaker og andre råvarer som har reist langt. Store mengder vann og klimagasser går med for at vi skal få tilgang på sesongavhengige råvarer hele året rundt. Ved å satse mer på kortreist og lokalprodusert mat vil vi kunne redusere utslipp, men dette krever at norske produsenter og bønder styrkes allerede før maten når butikken.

Mange barn og unge gir uttrykk for at olje og gass er den sektoren de er mest villige til å gi slipp på. Derfor anbefaler vi at Norge umiddelbart stanser leting etter nye oljefelt og at oljeproduksjonen utfases med mål om full stopp innen 2035. De store og små endringene må gå hånd i hånd for å nå målet om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050.

Vi anbefaler at:

- Aktører og produsenter må ta et større ansvar for sine klimautslipp, slik at enkeltmennesker kan gis verktøyene til å handle klimavennlig. For eksempel gjennom at:

- Alle klær og sko som selges i Norge må være merket med antall liter vann det tok å produsere, forventet varighet og klimautslipp.

- Skomakere, skreddere, og andre utstyrshåndverkere subsidieres i langt større grad enn i dag.

- Matbutikker pålegges å selge grønn saker og frukt med rar eller unormal form, men som ellers er i like god stand som annen mat.

- Styrke både de store og små aktørene i norsk landbruk

- Norge umiddelbart stanser leting etter nye oljefelt

- Norge utfaser oljeproduksjon med mål om full stans i 2035

Takk!

Vi i Klimautvalget Ung hadde vårt første møte høsten 2022 og tok fatt på arbeidet med å reise rundt til barne- og ungdomsorganisasjonene for å høre deres tanker og ideer. Resultatet er denne rapporten.

Vi ønsker å rette en stor takk for denne muligheten til Klimautvalget 2050, og for at dere ønsker å høre innspillene fra barn og unge. Vi ønsker spesielt å takke sekretariatet i Klimautvalget, ved fagdirektør i KLD, Ellen Bruzelius Backer. Tusen takk for åpenhet, fleksibilitet og god dialog hele veien.

Vi vil også takke alle medlemsorganisasjonene i LNU som har bidratt med innspill og har jobbet hardt for å finne tid til å engasjere seg i denne viktige tematikken.

Sluttnoter

1. [Mandat for klimautvalget 2050, hentet 22/11-2022.](#)
2. [FNs Barnekonvensjon, artikkel 12](#)
3. [LNUs fem prinsipper for reell og meningsfull medvirkning.](#)
4. [Compass – Manual for Human Rights Education for Young people](#)
5. [Ung medvirkning – kreativitet og konflikt i planlegging, 2021](#)

Utgitt av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, 2023
Grafisk: LNU